

LATVIJAS ARHĪVI

FOTO ARHĪVS

LATVIJAS VALSTS KINOFOTOFONODOKUMENTU ARHĪVA KINOHRONIKU UN FOTODOKUMENTU KOLEKCIJAS: NIKITAS HRUŠČOVA VIZĪTE RĪGĀ 1959. GADA 9.–13. JŪNIJĀ

Ar J. Staļina nāvi 1953. gadā noslēdzās pagājušā 20. gadsimta ilgākais drausmīga un asiņaina terora periods, kuru, varmācīgi iekļautai padomju impērijas sastāvā, nācās pārdzīvot arī Latvijas tautai un zemei. Vajadzēja vēl trīs gadu ilgu iekšēju cīņu par varu augstākajos valdošās Padomju Savienības Komunistiskās partijas (PSKP) nomenklatūras slāņos, līdz pilnīgi un nedalīti varu savās rokās pārņēma Nikita Hruščovs, kurš uzdrošinājās nosodīt sava priekšteča vadītā režīma šausmu darbus. Taču bija pateikta nebūt ne visa patiesība, jo pilnīga atklātība padomju valstī sadzīto tautu priekšā būtu nozīmējusi pašas šīs valsts sabrukšanu. Pats Ņ. Hruščovs savu karjeru bija veidojis Staļina ēnā un viņa atbalstīts kā šai totalitārajai sistēmai piederīgs. Viņš patiesi ticēja utopiskas komunistiskas sabiedrības izveidošanas iespējai, bet tajā pašā laikā varēja piepeši atgriezties pie terora metodēm, apspiežot kaut vai ungāru tautas brīvības centienus vai savas zemes strādnieku neapmierinātības izpausmes. Taču Ņ. Hruščovs bija arī sapratis, ka viņa vadītajā valstī nevar miljoniem cilvēku turēt koncentrācijas nometnēs kā “tautas ienaidniekus”. Padomju sistēma bija aizsākusi savu evolūcijas ceļu, un tās varā esošās tautas ar lielām cerībām sagaidīja “atkusni”, bet līdz īstenai brīvībai bija ejams vēl garš un smags ceļš.

1959. gada vasarā Rīgas iedzīvotāju pelēko un sadzīves rūpju nomākto ikdienu uz brīdi pārtrauca vēsts par to, ka iepazīties ar Rīgas un Latvijas dzīvi ierodas padomju blokā ietilpstošās Vācijas Demokrātiskās Republikas (VDR) partijas un valdības delegācija ar Vācijas Sociālistiskās vienības partijas (VSVP) Centrālkomitejas (CK) pirmo sekretāru Valteru Ulbrihtu un VDR Ministru Padomes priekšsēdētāju Oto Grotevolu priekšgalā, bet pats galvenais – viņus pavada PSKP CK pirmais sekretārs, PSRS Ministru Padomes priekšsēdētājs Nikita Sergejevičs Hruščovs.

Šīs vizītes norises oficiālā daļa skatāma virknē fotogrāfiju, kinožurnālā "Padomju Latvija" (1959. gada Nr. 20) un režisora A. Brenča 1959. gada augustā veidotajā dokumentālajā filmā "Par mieru un draudzību", kas glabājas Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvā. 1959. gada 9. jūnijā filmētā kinožurnāla kadros redzama ar augsto viesu portretiem greznotā lidostas ēka, valdības mašīnu rindas, delegācijas jūsmīgā sagaidīšana. Sižetu pavadošajā diktora tekstā norādīts vizītes sākuma brīdis – pulksten 17.55.

Ņ. Hruščova ierašanās kā citas valsts augstāko viesu pavadītājam, spriežot pat pēc tā laika oficiālajām publikācijām, radīja diezgan lielu apjukumu Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) un Latvijas PSR valdības vadošajās aprindās. Partejiskā iztapība prasīja izteikt slavinājumus vispirms jau Ņ. Hruščovam, bet tagad priekšplānā bija "mazākie", taču partijas ranga ziņā viņam līdzīgie ārzemju "biedri", tam vēl pievienojās Ņ. Hruščova kā Staļina personības kulta apkarotāja slava, kas neļāva glaimot tā, kā bija pierasts "tautu tēva" laikos. Reizē valdīja bailes, vai tikai Ņ. Hruščovam nešķītīs, ka viņam tiek parādīts par maz goda. Tikai 11. jūnija avīze "Cīņa" sadūšojās sveikt Ņ. Hruščovu kā "latviešu tautas dārgo viesi".¹ Mums jāpieņem, ka vismaz daļēji šajā laikā tas tiešām sakrita ar tautas patiesajām domām un tām lielajām cerībām, kuras daudzi jo daudzi saistīja ar jaunā padomju valsts vadītāja vārdu. Diemžēl viņus gaidīja smaga vilšanās.

10. jūnija rītā VDR delegācija kopā ar Ņ. Hruščovu apmeklēja rūpnīcu "VEF". Šeit sarīkotajā mītiņā garu un padevības pilnu runu turēja LKP CK pirmais sekretārs Jānis Kalnbērziņš. Viņš pasludināja Latvijas iedzīvotājus par "vienas mātes – Padomju Savienības – bērniem" un lādēja "latviešu tautas nīkņākos ienaidniekus – buržuāziskos nacionālistus", kuri "sašķaidījuši savus paurus pret padomju tautu draudzības granītcieto klinti".² Ņ. Hruščovs šajā mītiņā nerunāja. Tās pašas dienas vakarā Ņ. Hruščovs, V. Ulbrihts un O. Grotevols LPSR Valsts akadēmiskajā operas un baleta teātrī noskatījās viencēliena baletus "Šopeniāna", "Bolero" un "Brīnumlilles". Ielas ap Operas namu tajā vakarā pildīja cilvēki, lai kaut nedaudz varētu paskatīties uz augstajiem viesiem.

12. jūnijā Mežaparka, padomju varas periodā saukta par Rīgas darbaļaužu Kultūras un atpūtas parku, Lielajā estrādē notika grandiozs "padomju un vācu tautu draudzībai" veltīts mītiņš. Šoreiz garu runu teica arī Ņ. Hruščovs. Cita starpā viņš veselās divas plašas rindkopas savā runā veltīja ar padomju un vācu tautu draudzību nekādi nesaistītiem iepriekšējās dienas vērojumiem. Ceļā uz "VEF" Ņ. Hruščovs bija skatījis tipisku padomju cilvēku ikdienu – garas rindas pie kāda piena veikala. Runājot viņš aizvien vairāk aizsvilās bargā kritikā, skarbi norādīja, ka "piena pārdošanā šajā pilsētā patiešām nav vajadzīgās kārtības" (tas, protams, atbilda patiesībai ne jau tikai Rīgā, bet visā plašajā padomju valstī), nodēvēja par "ieskābušām" par piena piegādi veikaliem atbildīgās personas.³ Vadonis bija nikns, un piena rindas bija tikai iegansts, dusmām bija dziļāks pamats.

12. jūnijā VDR delegācija aizbrauca, bet Ņ. Hruščovs vēl palika Latvijā un piedalījās republikas vadošo partijas darbinieku apspriedē, tur notikušais atklātībai darīts zināms netika. Avīze "Cīņa" publicēja ļoti īsas un sausi oficiālas ziņas par Ņ. Hruščova vizītes pēdējo dienu, bet zīmīgs bija ievadraksts "Proletāriskais internacionālisms mūsu karogā", kurā liela vieta tika ierādīta uzbrukumiem "Latvijas fašistiskajiem emigrantiem, tā saucamajiem letiņiem".⁴ Tajā pašā avīzes numurā trīs raksti bija veltīti piena pārdošanas problēmam Rīgā.

1959. gada 7. un 8. jūlijā notika VII slēgtais LKP CK plēnumš, ar kuru sākās tā saucamā "buržuāziskā nacionālisma" apkarošana pašā LKP, vairāku vadošu partijas un padomju darbinieku atstādināšana no amatiem un izslēgšana no komunistu partijas. Ņ. Hruščovs bija saņēmis sūdzības no krievu valodā runājošās partijas, padomju un militārās nomenklatūras daļas, ka viņiem Latvijā "varmācīgi administratīvā kārtā" liek apgūt latviešu valodu. Asu piezīmi par to Ņ. Hruščovs izteica LKP CK biroja loceklim, LPSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietniekam Eduardam Berklavam. Pat Ņ. Hruščova kritizētās nekārtības piena piegādēs veikaliem slēgtajā plēnumā novērtēja kā ļaunprātīgu sazvērestību. Tikai 1989. gadā tika publicētas 1959. gada jūlija LKP CK slēgtā plēnuma stenogrammas un kļuva skaidrāki Ņ. Hruščova toreizējo dusmu patiesie iemesli.

Vai Ņ. Hruščovs tiešām bija naidīgi noskaņots pret Latvijas tautu, vai ar viņu vienkārši manipulēja partijas nomenklatūra, nav paši būtiskākie jautājumi. Pārdomu vērts ir jautājums, kā dažu dienu laikā pāris vadoņa dusmu izvirdumu dēļ tika izmainīta Latvijas tālākā attīstība, radītas smagas nacionālas un sociālas problēmas Latvijas tautai, ar kuru sekām vēl ilgi nāksies rēķināties. Tā nav krievu valodā runājošo, šeit iebraukušo cilvēku vaina, kuri mākslīgi ar valodas barjeru tika izolēti no latviešu tautas un tās kultūras dziļākas iepazīšanas un izpratnes, iespējas kļūt par Latvijas tautas daļu. Daudzi no šiem cilvēkiem, spītējot sistēmai, tomēr spēja apgūt latviešu valodu, un normālos apstākļos to izdarītu absolūtais vairākums. Atbildīga par šo smago mantojumu ir totalitārā sistēma, kura "proletāriskā internacionālisma" aizsegā realizēja kļaju lielvalstiska šovinisma un imperiālisma politiku, pretnostatot savā varā turētās tautas un mēģinot radīt mākslīgu mankurtisku "padomju tautu".

¹ Cīņa. –1959. – 11. jūn.

² Turpat.

³ Turpat. – 12. jūn.

⁴ Turpat. – 14. jūn.

1

2

3

4

5

6

1. att. Valdības automašīnu rindas un sagaidītāju pulki pie lidostas pirms Ņ. Hruščova ierašanās Rīgā. 1959. gada 9. jūnijs. Kinožurnāls "Padomju Latvija", 1959. gada Nr. 20, režisore I. Mass. (P-1635).
2. att. Lidmašīna ar Ņ. Hruščovu un VDR partijas un valdības delegāciju. Kinožurnāls "Padomju Latvija", 1959. gada Nr. 20, režisore I. Mass. (P-1635).
3. att. Ņ. Hruščovs un VDR Ministru Padomes priekšsēdētājs O. Grotevols (priekšplānā) izkāpj no lidmašīnas. Kinožurnāls "Padomju Latvija", 1959. gada Nr. 20, režisore I. Mass. (P-1635).
4. att. Ņ. Hruščova sveikšana lidostā. Kinožurnāls "Padomju Latvija", 1959. gada Nr. 20, režisore I. Mass. (P-1635).
5. att. Ņ. Hruščovs un sagaidītāji lidostā. Kinožurnāls "Padomju Latvija", 1959. gada Nr. 20, režisore I. Mass. (P-1635).
6. att. Rīdzinieki sveic Ņ. Hruščovu un VDR partijas un valdības delegāciju, 1959. gada 9. jūnijs. Kinožurnāls "Padomju Latvija", 1959. gada Nr. 20, režisore I. Mass. (P-1635).
7. att. Padomju un vācu tautu draudzībai veltīts mītiņš rūpnīcas "VEF" pagalmā. 1959. gada 10. jūnijs. *A. Batanova foto.* (506-2).
8. att. Ņ. Hruščovs un VDR vadītāji ierodas uz padomju un vācu tautu draudzībai veltīto mītiņu Mežaparka Lielajā estrādē. 1959. gada 11. jūnijs. *A. Batanova foto.* (516-2).

*Publikāciju sagatavojis Artūrs Žvinklis,
Aleksandra Umanovska datorreprodukcijas*